

Marko
Špikić

Oživljeni *emeritus*

Izložba *Car Dioklecijan i njegova palača u Splitu*,
Muzej grada Splita, 17. kolovoza – 17. listopada 2012.

AUTOR POSTAVA I TEKSTA KATALOGA Joško Belamarić

DIZAJN POSTAVA Ana Šverko

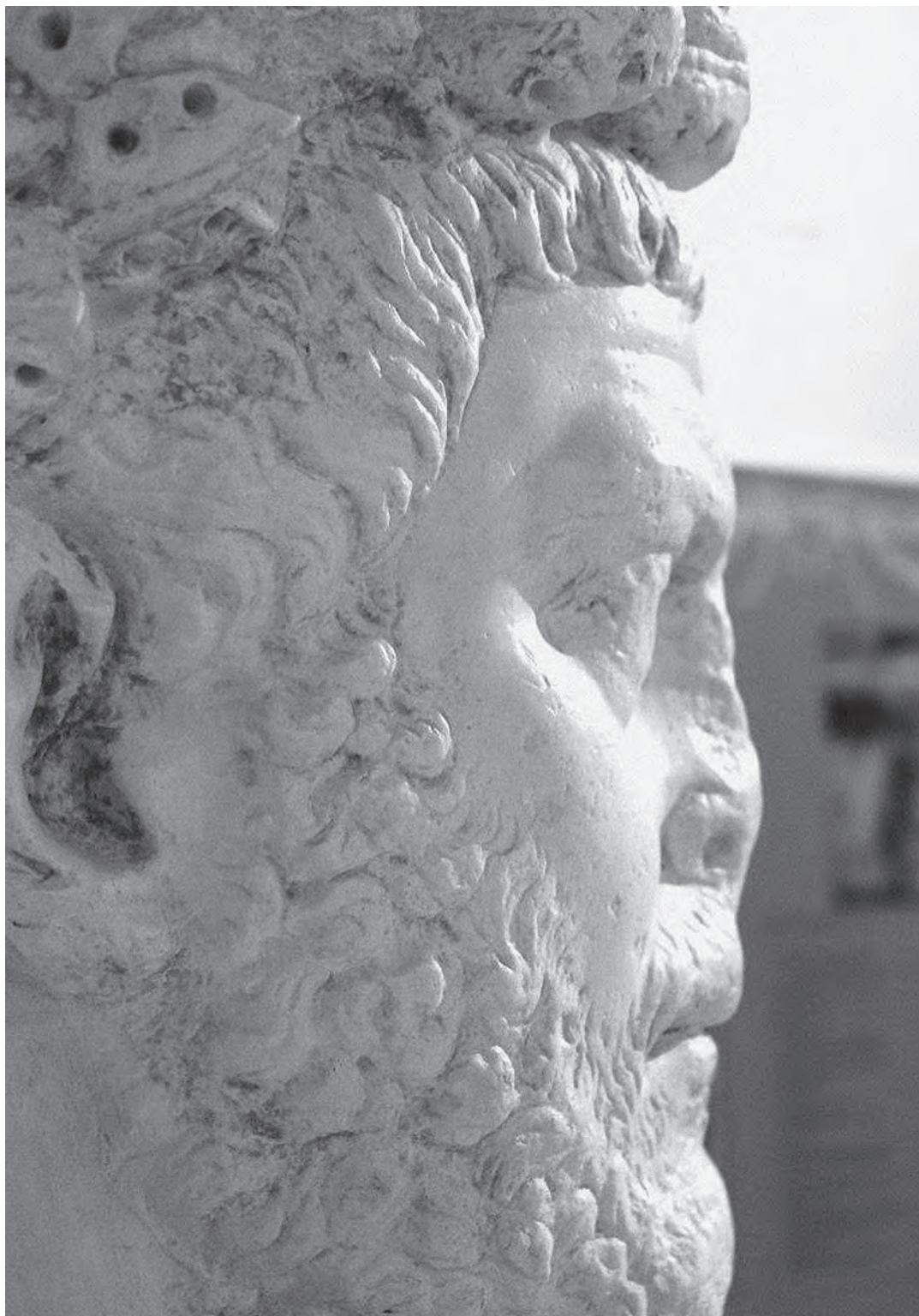
MULTIMEDIJSKA PREZENTACIJA Gorana Barišić Bačelić

Usred kolovoza u srcu Splita otvorena je izložba o Dioklecijanu. U sklopu osmih Dana posvećenih caru, javnosti je u Muzeju grada predstavljeno ono što o njemu i njegovoj Palači znamo, kao i stvari koje za istraživače još uvijek predstavljaju nepoznanice. U dvorištu Papalićeve palače se usprkos vrućini okupio velik broj zainteresiranih. Nakon uvodnih riječi autora izložbe Joška Belamarića, pred okupljenima se pojavio voditelj splitske Turističke zajednice Vedran Matošić odjeven u carsko ruho. To me podsjetilo da se u Dioklecijanov um već prije dva stoljeća pokušao useliti lokalni antikvar Radoš Antonio Michieli Vitturi, koji je, kako bi rehabilitirao omraženog cara, u *Ich*-formi odaslao poslanicu Maksimijanu, pravdajući svoje postupke. Novija uporaba prozopopeje u Splitu svakako spada među preciznije u ekonomskom korištenju naših povijesnih gradova, koja mi je za tren na pamet dozvala recentne osude takozvanog “turizma ništavnosti” Marxiana Melottija. Tko je nakon otvorenja ušao u prizemlje Muzeja morao je, nasuprot tome, vidjeti da je izložba, postavljena u dvije prostorije, široj javnosti uspjela predstaviti ključna pitanja o vladaru, državi i baštini iz konca 3. i početka 4. stoljeća.

Muzej grada bio je sretan izbor prostora, jer su površni dokolčićar s *cruisera*, sa spoznajama iz *Lonely Planeta*, *Michelina* i *Eyewitnessa*, ili pak ponosni Splićanin u kratko vrijeme i u samo dvije prostorije mogli doznati vrlo mnogo. Izložba je predstavila osobu, genealogiju, povijesno značenje i reputaciju rimskog

cara lokalnog podrijetla i njegove *gesta*, kako u politici, tako i u ambijentu oplemenjenom iznimno vrijednom kulturnom baštinom. Posjetitelj se u tako intimnom prostoru nije trebao niti mogao obeshrabriti zbog manjeg broja autentičnih umjetnina. Ovu izložbu obilježili su “posredovani autoriteti”: na njoj je historijsko tumačenje dobilo prednost pred “svjedočenjem” autentičnih djela. Prostor su stoga bili ispunjeni panoima (kojih je bilo petnaestak), odljevima glava Konstancija Klora i Dioklecijana (posuđenih iz Zaklade Karlo Grenc), cara Galerija iz Narodnog muzeja Zaječar, i Maksimijana, koji je na temelju fotografije djela čuvanog u Milanu izradio student Đani Martinić. Šećući među posjetiteljima nakon otvaranja nisam se mogao oteti dojmu da su postavljači (Belamarić, Ana Šverko i Gorana Barešić Bačelić te mlade snage Josipa Bilić, Antonija Eremut, Jelena Marušić i Kristina Restović) zapravo radili na *rekonstrukcijskom* poslu, poput spomenutih splitskih antikvara i njihovih talijanskih prethodnika, koji su na naslovnica publicacija o starinama pisali o cjelinama na temelju zapisa i pronađenih ostataka i tragova. Zato nije slučajno da je pored antičke menze, prvi put prezentirane s ležaljkom, smještena poznata maketa Mauzoleja i Peristila koju je Mataushek načinio 1912. u Beču prema, kako piše na izvornoj tablici s legendom, “rekonstrukcijskom projektu” (*Wiederherstellungsentwurf*) Georga Niemanna.

→ Odljev glave cara Dioklecijana iz zbirke Fondacije Karlo Grenc

↑→ Presentacija porfirne mense
iz IV. stoljeća, pronađene u podrumima
Dioklecijanove palače

Dvojezični panoi posjetitelje su upoznali s osobom cara, čiji životopis i spomenike zbog oskudnih tragova nerijetko prate upitnici i oprezno datiranje. Građani i studenti povijesti, povijesti umjetnosti i arheologije, ali i konzerviranja-restauriranja, na ovoj su izložbi imali prigode (a to imaju još uvijek zahvaljujući popratnoj publikaciji) naučiti najvažnije podatke iz careva života i njegova pamćenja nakon smrti. O oskudnosti vrela o životu cara-progonitelja svjedoči činjenica da se pored portreta iz Kopenhagena, Worcestera i Rima stalno pojavljuje sumnja u autentičnost prikazane osobe. Pridajući važnost kasnorimskim portretima vladara strogih, ekspresivnih očiju kao vjerojatnog izraza težnje prema besmrtnosti, u prvoj je dvorani doneseno nekoliko spomenutih odljeva i reljefa koji su pomogli uvođenju u priču o povijesnome Dioklecijanu i njegovim

najbližima. Na panou koji prikazuje rodoslovnu arhitekturu moći dekadentnog Carstva Dioklecijanu je dana ljudska dimenzija, ne samo spomenom njegove progona-teljske uloge, nego prikazom dijelova njegova osobnog života, bračne veze s Priskom, o čijem se podrijetlu i životu znade malo. Autori izložbe u jednoj su dvorani pregledno i informativno upoznali publiku s (mogućim) izgledom cara, njegovom političkom oporukom i potomstvom te reformom državnog i ekonomskog sustava, prikazanom geografski (kartom Carstva s novim središtima moći) i ikonografski (spomenikom slozi tetrarha na južnom pročelju Svetog Marka u Mlecima, prenesenom iz Konstantinopola). Spomenimo da se *persona* abdikanta pritom ni na jednom mjestu nepotrebno ne uzvisuje. Pano s prikazom progonitelja, čijoj je čuvenosti doprinio Laktancijev spis, pokazuje dvije

strane medalje: neslavni popis čuvenih mučenika Crkve i ishode kršćanske odmazde, od križa isklesana preko Viktorije na Željeznim vratima splitske Palače do križne brazgotine nalik stigmati na čelu (opet pretpostavljene) Dioklecijanove glave iz Burse.

Veći dio izložbenih panoa bio je posvećen arhitektonskoj baštini te njezinu srednjovjekovnom i novovjekovnom poimanju i održavanju. Tako su se na nizu panoa redali prikazi carske palače i njezinih najvažnijih spomenika: Peristila, gradskih vrata, careva Mauzoleja pretvorena u katedralu, Malog hrama, peristilske sfinge, supstrukcija. Ti odlomci velike teme iz nacionalne i europske povijesti umjetnosti i konzerviranja bili su ilustrirani kombiniranjem recentnih fotografija i grafičkih prikaza Adama, Clérisseaua, Cassasa, Andrića, Niemanna,

Hébrarda i J. Marasovića, koji su Dioklecijanovu palaču učinili svjetski poznatim spomeničkim sklopom. Stapanje povijesnih recepcija logično je dovelo do prikaza recentnih radova na Zlatnim vratima i Peristilu. Prikaz konzervatorskog održavanja i restauratorskog prezentiranja dijelova splitskog sklopa vjerojatno su potakli autore na djelomičnu rekonstrukciju menze od *pavonazza*, pronađene u podrumima Palače. Nakon konzervatorsko-restauratorskih radova iz 2009. pod vodstvom Marina Barišića i Nenada Lešine iz Hrvatskog restauratorskog zavoda, arhitektica Ana Šverko pripremila je projekt prezentacije četiriju ležaja, sugerirajući prostor antičkog stibadija. Nadahnuće za postupak pronađeno je u rekonstrukciji triklinijā vile Falconer u Argosu i Arheološkog muzeja u Ascoliju Satrianu.

Lijep podsjetnik na izložbu bit će Belamarićeva duhovito i eruditski sastavljena knjižica o caru i njegovoj palači. Izvrsno balansirajući između popularnog i znanstvenog pisma, u njoj je vojnički car koji se među prvima u povijesti odlučio na abdikaciju viđen kao duhovni predek kralja Leara i uzor Voltaireovu *Candideu*. Belamarić je caru dao i nadimak *emeritus rex*, vjerojatno oslanjajući

se ne na lokalne inačice familijariziranja koje imaju povijest od Marulića do Tome Bebića, već na tragove pretpostavljene i opipljive baštine božanske figure povučene među zidine u budućoj splitskoj luci. Taj je povučeni senior, na kojem danas počiva nemali dio gradskog ponosa i ekonomije, na ovoj izložbi započeo novi život. ✕

↓ Model palače po nacrtima idealne rekonstrukcije G. Niemanna koji je izradio R. Mataushek, Beč, 1912.

